

Експертна оцінка сучасних та антикварних ГЕМ

Частина 3. Розкриття змісту показників для порівняння гем з метою їх експертної оцінки

К.В. ТАТАРІНЦЕВА, кандидат технічних наук

УДК 736.2: 658.62.018: 338.5 В статті розкривається зміст показників, які впливають на меншовартісну цінність і споживачу вартість сучасних і антикварних гемм. Проведено завершення аналізу експертної оцінки гемм методом порівняння.

The article covers the sense of indexes, which influence the exchange value and consumer cost of contemporary and antique gems. Expert appraisal of gems using the comparison method is fully analyzed.

Серед основних показників, що зумовлюють мінову цінність та споживну вартість сучасних та антикварних гем, є вік виробу та рідкість і оригінальність сюжету, тематики. Ці показники пов'язані між собою, адже ідентифікований сюжет допомагає точніше визначити вік виробу.

Для правильного датування гем під час експертної оцінки необхідно визначитися з межами панівних стилів у минулому, тематикою, майстрами та традиціями використання матеріалу в конкретний проміжок часу. Всі ці показники в сукупності допомагають

експерту визначити вік виробу. Велика кількість гем, що зустрічаються на відкритому ринку, мають вік від другої половини XVIII ст. до середини XX ст. Більш ранні геми, особливо античні, не перебувають в активному ринковому обігу. Їх можна побачити, за деяким винятком, у музейних та приватних колекціях.

Для кожної епохи та географічного регіону характерна традиція використання певного виду каміння, яка може повторюватися в різні періоди часу. Каміння, з якого виготовляють геми, є

опосередкованим фактором, що допомагає експерту датувати виріб.

Особливості стилю виражені в зачісках, одязі, обличчі, статури персонажів на зображеннях, у тематиці декору. Наприклад, у XIX ст. та у перші роки XX ст. зображували реалістичні фігури або фігури "поважних" жінок, пишні зачіски або зібране в пучок хвилясте волосся, часто довгі носи, широкі шиї, а близько другої чверті XX ст. частіше бачимо стрункі жіночі фігури, коротке волосся з ретро-локонами або довге волосся, зібране у хвіст, інколи маленькі задерті носи [6, 8].

Фото 1.
Геми георгіанського періоду

Фото 2.
Гема вікторіанського
періоду

Одяг копіював той стиль, який був властивий для певної епохи. Жінки на старовинних гемах одягнені у довгі спідниці та сукні з відкритими плечима і глибоким декольте або, навпаки, з великими комірцями під шию.

Тематика зображення є також одним із факторів, що допомагає експерту при визначенні часових меж створення гема. Наприклад, на античних гемах частіше зображували тварин, ко-

мах, птахів, портрети історичних осіб, міфологічні та релігійні образи, а стандартні жіночі профілі скоріше притаманні так званій вікторіанській епосі [1, 2].

Приблизно з кінця XIX ст. – початку XX ст. увійшло в моду зображення ювелірних прикрас на жіночих портретах. Саме з цього часу на персонажах, зображених на гемах, часто зустрічаються намиста з перлів, сережки, вставки з діамантами. У більш ранні часи прикрасами частіше були квіти та інші природні елементи декору.

Невелика кількість антикварних гем, що виставляються на продаж на відкритому ринку, має авторські підписи. Перелік відомих майстрів-різьбярів можна знайти в мережі Internet [9]. Інтерпретація авторських позначок – складне завдання. Якщо є можливість визначити автора, це значно полегшує датування виробу.

Зазначений вище ряд чинників допомагає визначити, до якого часового проміжку належить гема, що оцінюється. Мистецькі стилі зазвичай не мають чітких часових меж. Для одного і того ж часу можуть бути характерні декілька стилів.

Коротко розглянемо характерні ознаки гем провідних європейських країн-виробників та США, а також основні тенденції розвитку ювелірної справи різних часів, починаючи з XVIII ст.

1. Георгіанський період (1714–1830 рр.).

Георгіанський період охоплював час правління чотирьох англійських

королів на ім'я Георг. Протягом цього періоду були представлені різні стилі прикрас. Стили змінювалися від рококо до неокласицизму. Мотиви флори та завитки були типовими для ранньогеоргіанського періоду. Протягом правління Георга III були популярні різноманітні мініатюри, невеличкі портрети коханих, чоловічі медальйони із секретами. Тематика прикрас була навіяна античними мотивами. На це вплинуло відкриття та активні розкопки міста Помпеї у другій половині XVIII ст. [9, 10]. Невисокий рівень медицини опосередковано впливав на створення коштовностей меморіальної тематики.

Примірники гем георгіанського періоду, що дійшли до нашого часу, є досить рідкісними. Для цього періоду характерні прикраси винятково ручної роботи, які виробляли у невеликій кількості.

При виготовленні гем перевагу надавали обсидіану, мушлям, оніксу та сердоліку (4). Рання георгіанська мода характеризується використанням каменів значного розміру, особливо діамантів у великій кількості. Найбільш розповсюдженим камінням у ті часи були: гранат, топаз, корал та діамант, часто оправлені сріблом.

Це був період винаходів та інновацій. Огранене скло декількох різновидів із високим світлозаломленням та блиском, схожим на діамантовий, почали всюди використовувати ювеліри для імітації діамантів. Близько 1730–1734 рр. у Франції, а потім і в інших європейських країнах почали виготовляти вставки зі стразів (названі на честь їх винахідника Г.Ф. Страза). Для заміни золота з 1720 р. в ювелірній справі почали використовувати сплав міді та цинку, який називався «pinchbeck» за іменем його винахідника К. Пінчбека. Застосування заміників дорогоцінного каміння та золота в ювелірних прикрасах давало можливість робити недорогі копії оригінальних коштовних прикрас для запобігання крадіжкам.

Сплеск популярності камей був після того, як Наполеон Бонапарт у 1804 р.

коронувався на престол у короні, яку прикрашали античні римські камеї.

2. Вікторіанський період (1830–1901 рр.).

Цей період практично збігається з часом правління королеви Вікторії у Великобританії. Ця країна стає провідним ювелірним центром та великим осередком із створення камеї. Якщо в георгіанський період ювелірні прикраси були дуже індивідуальними, то у цей час почалося їх масове виробництво.

Ранній період (1830–1850 рр.) багатий на прикраси, зроблені у готичному стилі та стилі ренесанс. Камеї увійшли в моду і були масово представлені на європейському ринку. Їх вирізьблювали з агатів, черепашок, ніжно-рожевого коралу, білого та сіро-коричневого обсидіану, часто прикрашали оправами з невеликими перлинками.

Середній період (1860–1880 рр.) характеризується виробництвом камеї меморіальної тематики. Після смерті принца Альберта (1861 р.), коханого королеви Вікторії, мода на камеї змінилася з легкої та веселої на важку та жалобну. Деякий час камеї вирізьблювали з темного каміння: гагату, чорного оніксу, черепашачого панцира, скам'янілого дерева, що символізувало скорботу королеви. Чорний фон традиційно вживали для підкреслення настрою жалобних подій та церемоній. Гранати темно-червоних відтінків та емаль темних кольорів були типовими для декорування прикрас цього періоду [8, 9, 10].

Взагалі меморіальна тематика протягом вікторіанського періоду активно використовувалася при створенні коштовностей паралельно із веселими та легкими мотивами. Це було зумовлено перенаселеністю міст, поганими санітарними умовами та масовими хворобами.

У *пізній період* (1885–1900 рр.) знову почали виготовляти прикраси із використанням яскравого каміння. Для декорування активно застосовували перли та діаманти з Південної

Фото 3.
Гема періоду
арт-нуво

Африки. Протягом правління королеви Вікторії камеями оздоблювали жіночі обручки, сережки, намисто, браслети, підвіски, кулони, медальйони та брошки, а також чоловічі кишеньки для годинників, шпильки для шарфів та персні-печатки [5, 7].

XIX ст. в цілому відзначається виникненням таких відомих компаній-гігантів із виробництва ювелірних прикрас, як "Tiffany & Co." (1837 р.), "Фаберже" (1842 р.), "Cartier" (1847 р.) та "Bulgari" (1884 р.) [6].

3. Період арт-нуво (1890–1915 рр.).

Ближче до кінця XIX ст. вікторіанський стиль змінюється стилем арт-нуво. Все частіше персонажами гем стають дівчата з романтичним виразом обличчя, локонами у зачісках та стрункими фігурами. У стилі провідними є такі риси, як легкість, плавність, витонченість. Для оздоблення камеї часто використовували діаманти та перли. Можна зустріти різьбленню по кістці та рогу. У дизайні поши-

Фото 4.
Гема едвардіанського
періоду

Фото 5.
Гема періоду
арт-деко

лює їх красу, у декорі переважають перли. Опал та місячний камінь часто зустрічаються у кабошонах, характерним є використання яскравих емалей. Із прикрас, як правило, носили підвіски та намисто.

4. **Едвардіанський період** (1901–1920 рр.).

Практично збігається з часом правління у Великобританії короля Едуарда VII (1901–1910 рр.) і йде паралельно із періодом арт-нуво і частково арт-деко. Стиль елегантний та радісний, йому властиві складний дизайн, чіткі лінії, мотиви флори. У великій кількості використовувались діаманти, дорожче цінне кольорове каміння, перли. У багатьох випадках провідною ознакою належності до цього періоду були яскраві камеї, вирізьблені з мушлі, коралу або обсидіану та обрамлені у філігранну оправу [8].

5. **Період арт-деко** (1920–1930 рр.).

У прикрасах цього періоду багато геометричних елементів. Чорні онікси, блакитні сапфіри, зелені смарагди, безбарвні діаманти та червоні корали визначили моду на колір прикрас. Форма огранювання багет була дуже популярною у 20-х рр. ХХ ст., тому що вона добре поєднувалася з геометричними формами стилю арт-деко.

Значна кількість прикрас цього періоду має розкішний дизайн. У період Першої світової війни певні прошарки суспільства здобули великі гроші, які вони вкладали у коштовності, зокрема, у прикраси з діамантами, платиною та золотом.

Камеї та їхні оправы оздоблювали флористичними сюжетами, переважно із квітів. Переважають жіночі портрети з коротким волоссям та буклями. У створенні гем почали широко використовувати синтетичні матеріали: бакеліт (створений у 1907 р.), целулоїд (створений у 1866 р.) та ін. [11, 12]. Бакеліт є твердою смоловидною речовиною, яка може бути схожа на целулоїд, ебоніт, імітувати бурштин, слоновою кістку або навіть мати кращі властивості.

Міжвоєнний період (1918–1939) – соціально та економічно складний період між Першою та Другою світовими війнами. Він став поштовхом до переходу від стилю арт-деко до ретро.

6. **Період ретро** (1935–1950 рр.).

У зв'язку з Другою світовою війною виробництво ювелірних прикрас скоротилося. Після війни стиль трохи пом'якшав. Тематика – жіночі портрети з романтичним виразом обличчя, стрункі жіночі фігури, міфологічні сцени, квіти, тварини. Дизайн не ускладнений, деталі не завжди якісно зроблені. Камеї різьяться з мушлі, агатів, іншого каміння, а також із синтетичних матеріалів.

Платина стає менш доступною, тому замість неї активно застосовується золото різних відтінків. Для оздоблення прикрас ювеліри масово використовують синтетичне кольорове дорожче цінне каміння (вернейлівські рубіни і сапфіри) та діаманти. Найбільш популярним камінням цього періоду були: аквамарин, цитрин, топаз, рубін і сапфір (часто із ефектом астеризму), геліодор, перидот і турмалін [6]. Розповсюдженим видом огранки був кабошон, також спостерігаємо перехід від старих видів фасетної огранки до нових, більш досконалих.

7. **Період модерну** (1950–1960 рр.) і **сучасний період**.

Більшість сучасних камеї є тиражованими. Вони мають невисоку ціну на ринку та, за деяким виключенням, створені за допомогою ультразвуку (УЗ). Масова продукція сучасного різьблення одноманітна за тематикою. Як правило, переважає зображення жіночої голівки із зачіскою “кінський хвіст”, правобічний профіль, маленький задертий догори носик. Більшість камеї вирізьблені на мушлі, а за допомогою УЗ – на агаті. Також часто зустрічаються вироби з гуми, пластику або скла. Формовані (виліті) вироби з пластику, скла та інших матеріалів лише імітують камеї. Декоровані порцелянові кабошони також не є камеями.

Авторські геми ручної роботи майстрів-різьбярів високо цінуються. У цій сфері працює небагато фахівців. Це пов'язано з тим, що вони мають володіти низкою якостей, а саме: вміння малювати, знати історію та культуру, володіти навичками різьби по каменю, знати властивості каміння, а також мати великий досвід. Сучасні автори обирають різні сюжети: міфологічні, історичні, портретну тематику, сцени з людського життя та побуту, зображення флори та фауни тощо. Для різьблення використовують кістку мамонта, мушлі, цитрин, топаз, бірюзу, пірит, гетит, різновиди кварцу та халцедону та ін.

Під час експертної оцінки геми важливим кроком є розпізнавання образу або трактування тематики зображень, визначення рідкісності та оригінальності сюжету. Ідентифікований сюжет збільшує вартість камеї.

Найбільш розповсюджена тематика для камеї – жіночий портрет. Зазвичай вирізьблюють правобічні профілі (лівобічні мало поширені). Зображення правобічного профілю коштує дешевше, ніж лівобічного. Додаткові елементи декору підвищують вартість. Незвична тематика і цікавий сюжет завжди більш привабливі для покупця.

У мистецтві гліптики поширені такі теми зображень [3, 8, 9, 10]:

1. Релігійні та міфологічні: св. Георгій і дракон, Ребекка, Діва Марія, інші святі та пророки, зображення римських або грецьких божеств, янголи, фігурки людей або святих під час молитви, купідони, русалки і т. ін.
2. Портрети: часто – різноманітні жіночі, портрети історичних осіб; рідко – чоловічі та дитячі портрети.
3. Прапори та патріотичні символи.
4. Спортивна тематика.
5. Сценічні: фігури окремих людей, романтичні сцени закоханих, мати

і дитина та інші сімейні сцени, міські сцени.

6. Флора та фауна: різноманітні птахи, риби, ссавці, комахи, дерева, сади, квіти та ін.

Як бачимо, під час експертної оцінки сучасних та антикварних гем має велике значення цілий комплекс знань про історію геми. Якщо правильно застосовувати ці знання, то результати експертної оцінки будуть об'єктивними. У серії наступних публікацій ми розглянемо інші показники, їхню сутність і значення щодо впливу на оцінну вартість гем.

Література

1. Неверов О.Я. Геммы античного мира. – М.: Наука, 1983. – 144 с.
2. Каган Ю.О. Западноевропейские камеи в собрании Эрмитажа. – Л.: Аврора, 1973. – 96 с.
3. <http://reviews.ebay.com/Choosing-an-Antique-Cameo>
4. http://www.liveinternet.ru/users/la_belle_epoque/post67601428
5. http://www.antiq.info/stone_bone/4311.html
6. <http://www.adin.be>
7. <http://www.gems.su/info/02-88.php>
8. <http://www.oldcameos.com>
9. <http://www.georgianindex.net/jewelry/jewelry.html>
10. http://www.heritagejewellery.co.uk/cameo_rings.htm
11. <http://www.alhimik.ru/MASTR/mast10.html>
12. <http://www.polymers-money.com>

Фото 6.
Гема періоду
ретро

Фото 7.
Гема сучасного
періоду